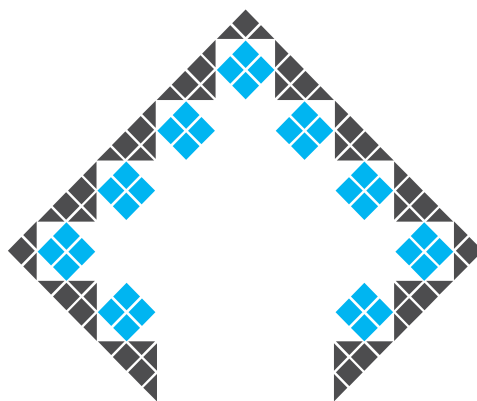

واکاوی رهیافت‌های پیشگیری اجتماعی از وقوع جرایم جنسی در قرآن کریم با تأکید بر حفظ نگاه

حجت‌الاسلام و المسلمین احمد رضا پورخاقان شاهرضایی، رئیس سازمان قضایی نیروهای مسلح و مدرس حوزه و دانشگاه

چکیده

پیشگیری اجتماعی با ایجاد تغییرات در فرد و جامعه به دنبال جلوگیری از تحقق و نهادینه شدن جرم می‌باشد. به گونه‌ای که افراد در سایه آن آموزه‌ها رغبتی به ارتکاب جرم نداشته باشند؛ به عبارت دیگر این نوع پیشگیری با انجام اقداماتی از قبیل آموزش، تشویق و تربیت صحیح به دنبال شخصیت‌سازی و در نهایت از بین بردن علل فردی و اجتماعی وقوع بزه می‌باشد.

با بررسی آیات قرآن کریم ملاحظه می‌گردد از منظر این کتاب آسمانی اصل بر پیشگیری از وقوع جرایم جنسی می‌باشد و در نهایت چنانچه هیچ‌یک از راهکارهای پیشگیرانه مؤثر واقع نشد و فرد مرتکب جرم جنسی شد در آن زمان بزه‌کار و نحوه ارتکاب بزه نقش بسزایی در تعیین مجازات دارد تا آنجا که از تعزیر با تازیانه آغاز می‌گردد و تا قطع نیز پیش می‌رود. با بررسی آیات شریفه قرآن کریم ملاحظه می‌گردد راهکارهای مختلفی در امر پیشگیری از وقوع شدن در جرایم اخلاقی اعم از غیر کیفری (اجتماعی، وضعی) و کیفری بیان شده و فقط یک راهکار راجع به مجازات است. مقاله حاضر با رویکرد توصیفی و تحلیلی و با استفاده از روش کتابخانه‌ای و تمرکز بر قرآن کریم و کتب تفسیری و فقهی به بخشی از پیشگیری اجتماعی از وقوع جرایم جنسی در قرآن کریم با تأکید بر حفظ نگاه گناه‌آلود می‌پردازد. واژگان کلیدی: پیشگیری، نگاه، حفظ نگاه، جرایم جنسی، قرآن کریم

درآمد

بررسی آیات نورانی قرآن کریم نشان می‌دهد رویکرد پیشگیری از گناه و به تعبیر دیگر پیشگیری از وقوع جرم در بیش از ۱۴۰۰ سال قبل بر احکام حیات‌بخش اسلام حاکم بوده و آن دین الهی در امر مبارزه با جرایم از قبیل جرایم اخلاقی بیش از آنکه بر جنبه مجازات بزهکار تکیه کند، راهکارهایی را مطرح نموده که رعایت آنها جامعه را به کلی از آلوده شدن به چنین جرایمی محفوظ می‌دارد؛ راهکارهایی که برای فرد، خانواده، اجتماع و حاکمیت وظایفی بار می‌نماید. در این راستا اسلام از یک‌سو با تکیه بر پیشگیری اجتماعی، فرد و جامعه را با ارائه آموزش‌های لازم به رعایت عفت شخصی اعم از حفظ نگاه، تربیت صحیح فرزندان، ترغیب و تسهیل ازدواج و تنظیم رفتار اجتماع در سایه امر به معروف و عکس‌العمل مناسب در مواجهه با شایعات منکراتی دعوت نموده و از سوی دیگر با تأکید بر رعایت عفت در رفتار اعم از حفظ حجاب، پرهیز از اختلاط با نامحرم و نهی از منکر با تغییر در موقعیت و محدود نمودن زمینه‌های وقوع جرایم جنسی به دنبال پیشگیری وضعی برآمده است. همچنین آنگاه که هیچ‌یک از موارد مزبور مؤثر واقع نگردد؛ مجازات را به عنوان آخرین راهکار که خود می‌تواند جنبه پیشگیرانه از تکرار جرم برای مجرم و عبرت‌آموزی برای دیگران داشته باشد، مطرح می‌سازد.

این راهکارها در حوزه پیشگیری اجتماعی شامل موارد متعددی است؛ اما در این میان ترغیب جامعه به حفظ نگاه‌گناه‌آلود که خود مقدمه‌ای بر بسیاری از جرایم جنسی می‌باشد، دارای اولویت بیشتری

می‌باشد. از این رو در این مقاله ترغیب به حفظ نگاه در پنج گفتار مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

گفتار اول: حفظ نگاه

«قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوْنَ أَبْصَارَهُمْ...» (سوره نور، آیه ۳۰)؛ «به مردان مؤمن بگو که چشمان خویش فروگیرند...».

«وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ...» (همان، آیه ۳۱)؛ «و به زنان مؤمن بگو که چشمان خویش فروگیرند...».

یکی از عوامل مؤثر در تحریک غریزه جنسی در جنس مخالف نسبت به یکدیگر نگاه کردن و قوه باصره است. فلذا خداوند متعال در آیات ۳۰ و ۳۱ از سوره مبارکه نور به صورت مساوی مرد و زن را از نگاه به نامحرم بر حذر داشته و از ایشان خواسته نگاه خود را از یکدیگر برگیرند. «الغض در لغت به معنای: چشم فرو هشتن است» (ریگی، ۱۳۷۴: ۳۹۵).

بنا بر آنچه در تفسیر نمونه آمده: «یغضوا از ماده غض بر وزن فز در اصل به معنی کم کردن و نقصان است و در بسیاری از موارد در کوتاه کردن صدا یا کم کردن نگاه گفته می‌شود؛ بنابراین آیه نمی‌گوید مؤمنان باید چشمانشان را فرو بندند، بلکه می‌گوید باید نگاه خود را کم و کوتاه کنند و این تعبیر لطیفی است به این منظور که اگر انسان به راستی هنگامی که با زن نامحرمی روبرو می‌شود بخواهد چشم خود را به کلی ببندد ادامه راه رفتن و مانند آن برای او ممکن نیست؛ اما اگر نگاه را از صورت و اندام برگیرد و چشم خود را پایین اندازد، گویی از نگاه خویش کاستن است و آن صحنه‌ای را که ممنوع است از منطقه دید خود به کلی حذف کرده» (مکارم شیرازی و غیره، ۱۳۷۱، ج ۱۴: ۴۳۶).

شهید مطهری در خصوص غض بصر می‌گوید: «علی‌هذا در آیه مورد بحث معنای یَغْضُوْا مِنْ أَبْصَارِهِمْ این است که نگاه را کاهش بدهند؛ یعنی خیره نگاه نکنند و به اصطلاح علمای اصول نظرشان آلی باشد نه استقلالی؛ توضیح اینکه یک وقت نگاه انسان به یک شخص برای ورنانداز کردن و دقت کردن به خود آن شخص است؛ مانند اینکه بخواهد لباس و کیفیت آرایش او را مورد مطالعه قرار دهد، مثلاً ببیند کرواتش را چگونه بسته است و موی سرش را چگونه بسته و آرایش کرده است. ولی یک وقت دیگر نگاه کردن به شخصی که با او روبرو است برای این است که با او حرف می‌زند و چون لازمه مکالمه نگاه کردن است نظر آلی است، ولی نوع اول نظر استقلالی است. پس معنی جمله این است: به مؤمنین بگو به زنان خیره نشوند و چشم‌چرانی نکنند» (مطهری، ۱۳۹۰: ۱۲۷).

گفتار دوم: تأثیر عمیق نگاه بر رفتار انسان

بی‌تردید با اندکی تحقیق در خصوص نگاه به جایگاه بی‌ظنیر تأثیر آن بر رفتار و کردار انسان پی خواهیم برد و از این رهگذر است که درمی‌یابیم چرا قرآن کریم یکی از راهکارهای پیشگیری از واقع شدن در مفاسد اخلاقی را حفظ نگاه بیان داشته و این وظیفه را برای زن و مرد یکسان قلمداد نموده است. با توجه به آیه ۳۱ از سوره مبارکه یوسف عمق تأثیر نگاه بر رفتار انسان نمایان می‌گردد. آنجا که می‌فرماید: (سوره یوسف، آیه ۳۱)^(۱)

«هنگامی که همسر عزیز از فکر آنها با خبر شد به سراغ آنها فرستاد (از آنان دعوت کرد) و برای آنها پشته‌های گران‌قیمت فراهم ساخت و به دست هر کدام چاقویی

پیش از آن دانشجویان مجموعه‌ای از آزمون‌های شخصیتی را تکمیل کرده بودند. کدام‌یک از خصوصیات متعدد آنان در ایجاد علاقه بین آنها مؤثر افتاد؟ خصوصیات مانده هوش، مردانگی، زنانگی، سلطه‌جویی، تسلیم و... تأثیری نداشتند. تنها خصوصیتی که تعیین می‌کرد آیا زوج‌های دختر و پسر به همدیگر علاقه‌مند می‌شوند و واقعاً ملاقات خود را تکرار می‌کنند جاذبه بدنی آنها بود. اگر مردی خوش‌قیافه و زنی زیبا به هم می‌افتادند به احتمال قوی تمایل پیدا می‌کردند تا باز هم یکدیگر را ملاقات کنند. این پدیده کلی به ملاقات‌های از پیش نادیده محدود نیست. گریگوری وایت روابط نسبتاً بلندمدت را میان زوج‌های جوان در دانشگاه کالیفرنیا در لوس‌آنجلس مورد مطالعه قرار داد. وایت نیز مانند والستر (هتفیله) و همکارانش دریافت که جاذبه بدنی عامل خیلی مهمی است» (ارونسون، پیشین: ۳۹۴). وی در ادامه، نقش تبلیغات بصری را در تأثیر بر بینندگان تلویزیون بسیار مهم می‌داند و می‌نویسد: «باید از پیام‌های بازرگانی یاد کرد. هرکس که زیاد تلویزیون تماشا می‌کند در معرض جریان پیوسته‌ای از تبلیغات قرار دارد که هدف آنها فروش زیبایی در یک بطری است. شامپو، لوسیون پوست، خوشبوکننده، خمیردندان، همگی با تبلیغ این اعتقاد به فروش می‌رسند که این فرآورده‌ها ما را زیبا، دلپسند و سرانجام موفق می‌سازند. قرار گرفتن در معرض این چیزها تأثیر دارد؛ مثلاً در یک آزمایش زنان جوان بین ۱۶ تا ۱۸ ساله به‌گونه‌ای نظام‌دار در معرفی حدود ۱۵ پیام بازرگانی تلویزیونی قرار گرفتند که امتیازات محصولات

همچنین البوت ارونسون روانشناس معروف اجتماعی در خصوص تأثیر اقدامات بصری در کتاب روانشناسی اجتماعی خود که در دانشگاه استنفورد کالیفرنیا به رشته تحریر درآمده می‌نویسد: «در تبلیغات انتخابات ریاست جمهوری) رقیب انتخاباتی که برای مبارزات انتخاباتی پول کلانی در اختیار دارد نیازی نمی‌بیند که در اجلاس‌های خبری ظاهر شود. او با صرف مبالغ هنگفت در بهترین موقعیت‌ها از خودش فیلم‌برداری می‌کند. از آنجا که به متصدی دوربین و کارگردان حقوق می‌پردازد، سیمایش را از خوشایندترین زاویه فیلم‌برداری می‌کنند و آرایشگر شخصی او با کوشش فراوان ورم زیر چشمانش را زایل می‌کند و او را جوان و پرتحرک جلوه می‌دهد. مادرش که در خانه این برنامه را تماشا می‌کند هرگز او را به این برازندگی ندیده است» (ارونسون، ۱۳۸۶: ۹۲-۹۱). ارونسون در خصوص تأثیر جاذبه بدنی، یعنی زیبایی ظاهری که در نتیجه دیدن در مخاطب مؤثر واقع می‌گردد تحقیقات جامعی انجام داده است و تأثیر آن را در ابراز علاقه افراد و گرایش به دیگران بسیار چشمگیر می‌داند. وی در کتاب روانشناسی اجتماعی خود در بحث دوست داشتن و حساسیت بین فردی می‌نویسد: «مطالعه‌پی‌درپی رفتار واقعی دانشجویان (همچنین جمعیت عمومی) نشان می‌دهد که آنان سخت تحت تأثیر جاذبه بدنی شخص دیگری قرار می‌گیرند؛ مثلاً در یک آزمایش که توسط الین والستر (هتفیله) و همکارانش انجام گرفت، دانشجویان دانشگاه مینه‌سوتا به طور تصادفی به وسیله ماشین‌های کامپیوتر برای ملاقات با هم جفت شدند.

(برای بریدن میوه) داد و در این موقع (به یوسف) گفت: وارد مجلس آنان شود، هنگامی که چشمشان به او افتاد در تعجب فرو رفتند و (بی‌اختیار) دست‌های خود را بردند و گفتند: منزه است خدا این بشر نیست این یک فرشته است» (مکارم شیرازی و غیره، پیشین، ج ۹: ۳۹۱).

در این آیه به خوبی مشاهده می‌شود، آن‌قدر نگاه بر رفتار انسان مؤثر است که زنان مصر وقتی چشمشان به جمال زیبای حضرت یوسف علیه‌السلام افتاد از خود بی‌خود شدند و دست را از ترنج نشناختند و حتی متوجه جراحت دست خودشان نشدند و مات و مبهوت چهره یوسف شدند.

همچنین با مراجعه به روایات به جایگاه نگاه در رفتار پی برده و به ذکر چند نمونه از آنها بسنده می‌شود:

امام صادق علیه‌السلام فرمود: «ای پسر جندب! عیسی بن مریم به یاران خود گفت: از نگاه کردن به نامحرم بپرهیزید، زیرا که آن بذر شهوت در دل می‌کارد و این خود برای به فتنه و گناه انداختن نگاه کننده کافی است»^(۲) (حرانی، ۱۳۸۶: ۵۴۶).

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: «از نگاه‌های زیاد بپرهیزید، زیرا که آن تخم هوس می‌پراکند و غفلت می‌آورد»^(۳) (مجلسی، ۱۴۰۴، ج ۱۰۰: ۲۷).

امام رضا علیه‌السلام در پاسخ به یکی از پرسش‌های محمد بن سنان می‌فرمایند: «نگاه کردن به موی زنان شوهردار و دیگر زنان به این علت حرام شده است که باعث تحریک مردان می‌شود و این تحریک به فساد و ارتکاب اعمال حرام و ناشایست می‌انجامد...»^(۴) (مجلسی، همان، ج ۱۰۱: ۳۴).

ایجادکننده زیبایی را تبلیغ می‌کردند. به یک گروه گواه از نوجوانان نشان داده شد که با فرآورده‌های مرتبط زیبایی ارتباطی نداشتند. چندی بعد از همه آن زنان جوان خواسته شد تا اهمیت نسبی ده ویژگی مشتمل بر جذابیت جنسی، هوش، صوت، زیبایی، کوشا بودن و جز اینها را رتبه‌بندی کنند. زنان جوانی که تبلیغات مرتبط به زیبایی به آنان نشان داده شده بود در مقایسه با گروه گواه این ویژگی‌ها را مهم‌تر تلقی کردند تا خصوصیات دیگر را» (همان: ۳۹۶)؛ و این امر تأثیر شگفت‌انگیز نگاه را بر قدرت تصمیم‌گیری انسان‌ها به اثبات می‌رساند. الیوت ارونسون در خصوص تأثیر نگاه در نوع انتخاب انسان می‌نویسد: «در مطالعه‌ای برجسته کارن دیون و آلن برشاید دریافتند که حتی کودکان مهدکودک هم به جاذبه بدنی هم‌تایان خود واکنش نشان می‌دهند. در آزمایش دیون و برشاید، ابتدا چند داور مستقل (دانشجویان دوره دکتری) کودکان مهدکودک را از لحاظ جاذبه بدنی درجه‌بندی کردند. آنگاه تعیین کردند که بین کودکان، کی چه کسی را دوست دارد. آنان دریافتند که جاذبه بدنی از اهمیت بسیاری برخوردار است. روشن‌ترین نتیجه در مورد کودکان پسر به دست آمد. پسرانی که واجد جاذبه بدنی بودند بیشتر از کودکانی که فاقد جاذبه بدنی بودند مورد علاقه قرار داشتند» (همان). وی اضافه می‌کند: «در آزمایش بعدی هارولد سیگال و نانسی استروا نشان دادند که مردم تمایل دارند بر یک زن زیبا نظر مطلوب‌تری داشته باشند» (همان: ۳۹۸). بالاخره وی در نهایت می‌نویسد: «ما تحت تأثیر چشمان خود هستیم. به ویژه برای تعیین جاذبه

جسمی و همان‌طور که ملاحظه کردیم هنگامی که کسی را در زمره زیبارویان با افراد معمولی قرار بدهیم صفات دیگری را نیز به او نسبت خواهیم داد؛ مثلاً زیبا رویان گرم‌تر، جذاب‌تر، هیجان‌انگیزتر و فرح‌بخش‌تر از افراد معمولی به نظر می‌آیند» (همان: ۴۰۱).

اسلام برای مبارزه با مفاسد اخلاقی و جرایم جنسی یکی از راهکارهای پیشگیرانه و اساسی خود را مطرح نموده و آن حفظ نگاه است. زیرا نگاه تأثیر شگرفی در اتخاذ تصمیمات انسانی دارد و از آنجا که انسان به دنبال زیبایی است و جنس مخالف نوعاً مظهر زیبایی تلقی می‌شود، اسلام با بیان یک راهکار اساسی اقدام به پیشگیری اجتماعی نموده است و حتی می‌توان گفت با فروبستن چشم بر نامحرم، به نوعی اقدام به پیشگیری وضعی نیز نموده است.

با بررسی آثار نگاه شهوت‌آلود می‌توان به این نتیجه رسید که نگاه نه تنها می‌تواند موجب گرایش انسان نسبت به مخاطب گردد، بلکه بر اساس آنچه از آیات و روایات گفته شد، این نوع نگاه می‌تواند موجب زایل شدن عقل گردد، به گونه‌ای که انسان نداند چه می‌کند و حتی دست را از ترنج تشخیص ندهد و موجب اتخاذ تصمیماتی جاهلانه و دیوانه‌وار گردد، به گونه‌ای که ممکن است انسان دست به بدترین جنایات بزند. البته تأثیر سوء نگاه در اینجا ختم نمی‌شود و اگر این امر به صورت عادت

درآید بنیان فکری و خانوادگی فرد را مورد تهدید جدی قرار می‌دهد؛ چون انسان به واسطه اینکه از روح خدا در کالبد او دمیده شده^(۵) (سوره حجر، آیه ۲۹) کمال طلب است و سعی می‌کند هر چیزی را در حد کمال و در نهایت و غایت آن به دست آورد و به همین دلیل آن‌گونه که امام علی علیه‌السلام فرموده:^(۶) (حر عاملی، ۱۴۱۳، ج ۵: ۵) خداوند زیباست و زیبا را دوست می‌دارد؛ بنابراین انسان نیز که از روح خدا در او دمیده و در واقع به دنبال کمال گمشده خویش است به طرف زیبایی میل دارد و بلکه در جستجوی مطلق زیبایی می‌باشد و بر این اساس آن کس که به دنبال زیبایی ظاهری می‌رود و چشم بر هر زیبارویی می‌گشاید و دل را وامدار او می‌سازد، به تعداد زنانی که در عالم وجود دارند به دنبال ملکه زیبایی می‌گردد و این امر موجب می‌شود که هیچ‌وقت به حد یقف نرسد و پیوسته در اضطراب برای یافتن مهرویی دیگر سیر کند، تا آنجا که تمام خواب و خوراک او ظاهر افراد می‌گردد و در نهایت چون نمی‌تواند به زیبایی واقعی و کامل که همانا خداست دست یابد، دچار ناامیدی و ضعف در اراده می‌گردد و در پاره‌ای موارد به پوچ‌گرایی می‌رسد و سر از خودکشی درمی‌آورد؛ مضافاً اینکه چنین فردی نسبت به همسر خویش که قرار بود روزی باعث آرامش وی شود^(۷) (سوره روم، آیه ۲۱) بی‌میل می‌گردد؛ زیرا هر قدر دارای همسری زیبا باشد با توجه به حس زیبا طلبی نمی‌تواند به جمال آن همسر اکتفا کند و کم‌کم همسرش را زشت و نازیبا می‌بیند و نسبت به او بی‌رغبت می‌گردد و نتیجه این امر محروم شدن همسر از داشتن یک رابطه

اینکه مطلقاً جایز است چه یک بار چه بیشتر، دوم اینکه مطلقاً جایز نیست حتی یکبار، سوم تفصیل بین نگاه اول و تکرار در نگاه، که گفته‌اند نگاه اول مطلقاً جایز است و تکرار در نظر مطلقاً جایز نیست و احوط اقوال قول وسط است که مطلقاً نگاه نکنند»^(۹) (موسوی خمینی، بی‌تا، ج ۲: ۲۴۳).

ایشان همچنین در مسئله ۱۹ از کتاب النکاح^(۱۰) (همان) نگاه زن به مرد نامحرم را حرام دانسته‌اند، ولی نگاه به صورت و دست‌ها را جایز دانسته‌اند.

البته بعداً فتوای حضرت امام خمینی (ره) در خصوص حرمت نگاه به صورت و دست‌های زن نامحرم چنانچه از روی شهوت و ریه نباشد تغییر می‌کند و در این صورت آن را جایز دانسته‌اند. ایشان در توضیح المسائل خود می‌فرمایند: «نگاه کردن مرد به بدن زن نامحرم چه با قصد لذت و چه بدون آن حرام است و نگاه کردن به صورت و دست‌ها اگر به قصد لذت باشد حرام است؛ ولی اگر بدون قصد لذت باشد مانعی ندارد» (بنی‌هاشمی خمینی، ۱۳۸۳، ج ۲: ۴۸۵).

در ضمن مقام معظم رهبری و سایر مراجع فعلی، آیات عظام: مرحوم فاضل لنکرانی، مرحوم بهجت، مرحوم تبریزی و آقایان شبیری زنجانی، مکارم شیرازی، سیستانی، نوری همدانی و صافی گلپایگانی همین نظر اخیر را دارند (همان). آیت‌الله سیستانی در خصوص نگاه می‌فرمایند: «نگاه کردن مرد به بدن زنان نامحرم و همچنین نگاه کردن به موی آنان چه با شهوت باشد چه بدون آن، چه با ترس از وقوع در حرام چه بدون آن، حرام است و نگاه کردن به صورت آنان و دست‌هایشان تا می‌چ اگر با شهوت

جز یک مرتبه (که به آن نگاه اول گفته می‌شود) البته به شرط آنکه نگاه خود را تکرار نکند. مگر به واسطه ضرورت مانند معامله و گواهی دادن برای او در صورتی که برای شهادت دعوت شود یا برای اثبات نزدیکی در زنا ولو آنکه دعوت نشود و برای معالجه پزشکی و مانند آن و همچنین حرام است بر زن که به مرد نامحرم نگاه کند»^(۸) (عاملی، پیشین: ۲۶۶). از این عبارت که در شرح لمعه آمده ملاحظه می‌گردد فقط نگاه اول به نامحرم مشروع است، آن هم به شرط اینکه تکرار نگردد و تکرار آن نیز به این معنی است که در وقت واحد عرفاً باشد؛ بنابراین اگر امروز چشمش به نامحرم افتاد و فردا نیز چشمش مجدداً به وی افتاد نمی‌توان گفت او عمل نگاه را تکرار کرده است و از طرف دیگر، نگاه در مقام استثناء را به شرح فوق جایز دانسته و نکته قابل توجه در اینجا آن است که نگاه به قرص صورت و دست‌ها استثناء نشده و آن اعضا نیز مشمول حرمت تکرار نگاه می‌گردند. همچنین در خصوص حرمت نگاه به نامحرم از نظر شهید، مرد و زن مساوی هستند.

حضرت امام خمینی (ره) نیز در خصوص حرمت نگاه به نامحرم ضمن بیان اقوال مختلف چنین می‌فرماید: «اشکالی نیست در اینکه نظر کردن مرد به اعضای بدن زن اجنبیه یعنی نامحرم و حتی نظر کردن به موی او حرام است، چه در این نظر کردن لذتی ببرد یا نه و چه ریه‌ای (یعنی خوف افتادن در گناه) در کار باشد یا نباشد و اما (نگاه کردن به صورت و دو دست (تنها) با تلذذ و ریه حرام است و بدون آن (یعنی بدون تلذذ و ریه) دو قول است بلکه چند قول، یکی

مشروع جنسی و ورود شوهر به منجلا ب رفتارهای جنسی ناشایست جنسی با دیگران می‌گردد. در این خصوص شهید مطهری می‌گوید: «خلاصه آنکه زن و مرد نباید به یکدیگر خیره شوند و نباید چشم‌چرانی کنند، نباید نگاه‌های مملو از شهوت بر یکدیگر بدوزند. نباید به قصد لذت بردن به یکدیگر نگاه کنند» (مطهری، پیشین: ۸۰-۷۹). در کتاب روانشناسی اجتماعی الیوت ارونسون آمده است: «یکی از مثال‌های محبوب من از اثر تباین در آزمایش داگلاس کنریک و سارا گوتیه رس فراهم شده است. آنان از دانشجویان دانشگاه خواستند تا جذابیت نامزد ایده‌آل خود را قبل و پس از تماشای برنامه تلویزیونی فرشتگان چارلی درجه‌بندی کنند. در این برنامه فرشتگان، زنان جوان فوق‌العاده زیبایی بودند. دانشجویان مرد، نامزد ایده‌آل را پس از تماشای برنامه خیلی کمتر جذاب درجه‌بندی کردند تا پیش از آن. ظاهراً فرشتگان زمینه‌ای سخت‌گیرانه برای درجه‌بندی جذابیت فراهم ساخته بودند که در مقایسه با آنان تقریباً هرکسی متضرر می‌شد» (الیوت ارونسون، پیشین: ۱۴۷).

گفتار سوم: احکام نگاه به نامحرم

در خصوص نگاه به نامحرم شهید ثانی آن را جایز نمی‌داند، مگر نگاه اول را، بدون آنکه آن را تکرار نماید. همان‌گونه که نظر شهید اول چنین است و البته نگاه در مقام معامله و شهادت و معالجه و مانند آن را جایز دانسته‌اند (البته چنانچه به قصد تلذذ نباشد)، مرحوم شهید ثانی در شرح لمعه دمشقیه می‌فرماید: «مرد نباید به زن بیگانه نگاه کند؛ و آن (بیگانه) به نامحرم و همسر و کنیز اطلاق می‌گردد،

یا ترس از وقوع در حرام باشد، حرام است. بلکه احتیاط مستحب آن است که بدون شهوت و ترس از وقوع در حرام هم به آنها نگاه نکند و نیز نگاه کردن زن به بدن مردان نامحرم با شهوت و ترس از وقوع در حرام، حرام می‌باشد. بلکه بنا بر احتیاط واجب بدون آن نیز نباید نگاه کند، مگر به جاهایی از بدن که معمولاً مردها نمی‌پوشانند؛ مثل سر و دست‌ها و ساق پاها که نگاه کردن زن به اینجاها اگر بدون شهوت و (بدون) خوف وقوع در حرام باشد اشکال ندارد» (همان: ۴۸۶).

مرحوم آیت‌الله بهجت (ره) نیز می‌فرماید: «نگاه کردن مرد به بدن زنان نامحرم و همچنین نگاه کردن به موی آنان چه با قصد لذت و چه بدون آن حرام است و نگاه کردن به صورت و دست‌های آنان اگر به قصد لذت باشد حرام است و اما بدون قصد لذت نگاه به آنان بنا بر اظهار جایز است. بنا بر احتیاط واجب نگاه کردن مرد به بدن و موی دختری که نه سالش تمام نشده، ولی خوب و بد را می‌فهمد جایز نیست، اگرچه بدون قصد لذت باشد. همچنین نگاه کردن زن به بدن مرد نامحرم بنا بر احتیاط واجب حرام است. همچنین نگاه کردن زن به بدن پسری که بالغ نشده ولی خوب و بد را می‌فهمد جایز نیست و اما جواز نگاه کردن به قسمتی از بدن مرد نامحرم که غالباً باز است مثل سر، خالی از وجه نیست مگر اینکه این نگاه کردن کمک به معصیت باشد» (همان).

آیت‌الله مکارم شیرازی می‌فرماید: «نگاه کردن مرد به بدن زن نامحرم همراه با قصد لذت باشد یا بدون آن حرام است و همچنین نگاه کردن زن به بدن مرد نامحرم؛ ولی نگاه کردن به صورت و

دست‌های زن نامحرم تا می‌چ اگر به قصد لذت نباشد و یا موجب فساد و گناه نگردد اشکال ندارد. همچنین نگاه کردن به بدن مرد نامحرم به آن مقدار که معمولاً آن را نمی‌پوشانند؛ مانند سر و صورت و گردن و مقداری از پا و دست، نگاه کردن به دختر نابالغ اگر به قصد لذت نباشد و به واسطه نگاه کردن ترس از افتادن در حرام نداشته باشد جایز است؛ ولی بنا بر احتیاط واجب باید به جاهایی مثل ران و شکم که معمولاً می‌پوشانند نگاه نکرد» (همان: ۴۸۷).

تا اینجا مشخص شد اسلام برای مبارزه با مفاسد اخلاقی و جرایم جنسی یکی از راهکارهای پیشگیرانه و اساسی خود را مطرح نموده و آن حفظ نگاه است؛ زیرا همان‌گونه که قبلاً توضیح داده شد، نگاه تأثیر شگرفی در اتخاذ تصمیمات انسانی دارد و از آنجا که انسان به دنبال زیبایی است و جنس مخالف نوعاً مظهر زیبایی تلقی می‌شود، اسلام با بیان یک راهکار اساسی اقدام به پیشگیری اجتماعی نموده است و حتی می‌توان گفت با فرو بستن چشم بر نامحرم، به نوعی اقدام به پیشگیری وضعی نیز نموده است؛ یعنی با سلب نگاه بر صحنه‌هایی که می‌تواند انسان را تحریک جنسی کند موقعیت ارتکاب بزه جنسی را بر هم زده است. البته با عنایت به اینکه جرایم جنسی فقط به نامحرم و جنس مخالف محدود نمی‌گردد، اصولاً در اسلام ملاک حرمت به غیر از آنچه در خصوص بدن و موی سر زن نامحرم و اعضاء بدن مرد نامحرم گفته شد نگاه از روی شهوت و لذت بردن یا از روی ریبه به معنای خوف افتادن در گناه به هر چیزی است حتی محارم. حضرت امام (ره) در تحریر الوسیله

می‌فرماید: «برای مرد جایز است به بدن زنانی که محرم او هستند نگاه کند به جز عورت آنان و به شرط آنکه از نگاه کردن لذت نبرد و باعث ریبه نباشد و گرنه حرام است و منظور از محرم هر زنی است که ازدواج مرد با او حرام باشد (البته غیر از خواهر زن) چه محرم نسبی باشد و چه رضاعی و چه محرم سببی و همچنین برای آن زنان جایز است به بدن چنین مردی نگاه کنند بدون تلذذ و ریبه»^(۱۱) (موسوی خمینی، همان، ج ۲: ۲۴۳).

از مجموع بررسی آیات، روایات و اقوال می‌توان به این نتیجه رسید که نگاه شهوت‌آلود و یا نگاهی که انسان ترس آن را دارد که به واسطه دیدن به گناه بیفتد و قوای جنسی او تحریک شود، این نگاه نسبت به هر چه که باشد، غیر از همسر انسان و یا امه، حرام می‌باشد، حتی اگر چنین نگاهی نسبت به پیرزن یا پیرمرد و یا مادرش باشد و از نظر اسلام دروازه ورود به گناهان جنسی محسوب می‌شود تا آنجا که نگاه به نامحرم زنی چشم نامیده شده، نبی مکرم اسلام می‌فرماید: «خداوند بر آدمیزاده بهره‌ای از زنا رقم زده است که ناچار مرتکب آن می‌شود، پس زنی چشم نگاه نارواست»^(۱۲) (ترجمه مظاهری، ۱۳۸۹: ۱۳۹).

گفتار چهارم: احکام نگاه در مقام انتخاب همسر

همان‌گونه که قبلاً بیان شد آنچه مسلم است انسان فطرتاً زیباپسند است و به دنبال زیبایی می‌گردد. هرچند این زیبایی نسبت به غیر از ذات الهی که جمیل است نسبی می‌باشد؛ اما به هر حال در انتخاب‌های انسان مدنظر قرار دارد و هیچ انسان سالمی که مشکل روانی نداشته باشد نمی‌تواند ادعا کند

زیبایی‌هایش اکتفا کند هر چند که اقوی جواز نظر انداختن به ساق دست (محل دستبند) و سایر نقاط بدن به غیر از عورت است و نزدیک‌تر به احتیاط آن است که به او از پشت جامه‌ای نازک نگاه کند، همچنان که احوط اگر نگوییم اقوی آن است که تنها به زنی نظر بیندازد که قصد ازدواج با خصوص او را دارد، پس حکم جواز نظر شامل صورت انتخاب یکی از بین چند نفر زن نمی‌شود (تا اینکه همه را با هم مقایسه نموده یکی که به نظرش بهتر است را انتخاب کند) و اگر با یک بار دیدن به وضع او آگاه نمی‌شود تکرار نظر جایز است»^(۱۳) (موسوی خمینی، پیشین، ج ۲: ۲۴۵). همان‌گونه که ملاحظه می‌شود مرحوم امام با استفاده از منابع فقه با درک صحیح از نیازهای جنسی انسان در خصوص امر خطیر و حیاتی ازدواج که می‌تواند آینده زوجین را تضمین کرده و یا به مخاطره اندازد در باب کسب اطلاع از وضعیت همسر آینده به مرد اجازه می‌دهد نه تنها دست و صورت طرف مقابل را رؤیت کند، حتی اجازه می‌دهد موی سر او و محاسنش را نگاه کند، آن هم نگاه خریداری یعنی با دقت نظر و از روی قصد و اراده (البته قصد اختبار) و به این اندازه نیز اکتفا نکرده و دایره اجازه شرعی را در حد نگاه به تمام بدن او به جز عورت گسترش داده هرچند در قسمت اخیر احتیاط را در ترک آن می‌دانند؛ همچنین ایشان بنا بر احتیاط می‌فرمایند آن نگاه از پشت لباس نازک باشد، اصطلاحاً از پشت لباس بدن‌نما و احتیاط واجب را در آن می‌دانند که فرد ناظر قصد ازدواج با شخص مورد نظر را داشته باشد، نه اینکه در جستجوی همسر چشمش

بی‌تردید با اندکی تحقیق در خصوص نگاه به جایگاه بی‌نظیر تأثیر آن بر رفتار و کردار انسان پی خواهیم برد و از این رهگذر است که درمی‌یابیم چرا قرآن کریم یکی از راهکارهای پیشگیری از واقع شدن در مفاسد اخلاقی را حفظ نگاه بیان داشته و این وظیفه را برای زن و مرد یکسان قلمداد نموده است. با توجه به آیه ۳۱ از سوره مبارکه یوسف عمق تأثیر نگاه بر رفتار انسان نمایان می‌گردد.

می‌دارد چنانچه پس از نگاه بدون قصد قبلی تحریک جنسی و تلذذ حاصل شود اشکال ندارد. حتی اگر از قبل می‌داند که چنانچه این نگاه اتفاق بیافتد تلذذ حاصل می‌شود. در این باره امام خمینی (ره) می‌فرماید: «برای کسی که می‌خواهد با زنی (یا دختری) ازدواج کند جایز است به او نظر بیفکند به شرط آنکه منظورش لذت بردن نباشد، هرچند بداند که به محض دیدن او خواه ناخواه تلذذ برایش حاصل می‌شود و نیز به شرط آنکه احتمال بدهد اگر او را ببیند بصیرتش نسبت به او بیشتر می‌شود، شرط سوم اینکه در حال حاضر ازدواج با او جایز و ممکن باشد، پس نگاه کردن به زن شوهردار به قصد ازدواج با او بعد از طلاق شوهرش و بیرون شدنش از عده جایز نیست، شرط چهارم اینکه احتمال بدهد که زن با درخواست وی موافقت کند، پس به زنی که وی دوست دارد با او ازدواج کند؛ ولی می‌داند که او هرگز قبول نمی‌کند نمی‌تواند نظر بیندازد و احتیاط آن است که به دیدن صورت و کف دست و موی سر او و سایر

زشتی را بر زیبایی بدون هیچ دلیلی ترجیح می‌دهد. البته آنچه در عالم به عنوان زشت و زیبا می‌بینیم به واسطه نسبی بودن زیبایی در عالم امکان است و براین اساس یک چهره برای فردی زیباست و برای فرد دیگری زشت یا نازبا جلوه می‌کند؛ بنابراین اگر انسان زیباپسند است، آیا اسلام در امر ازدواج (که یکی از رخدادهای مهم زندگی او محسوب می‌شود و همان‌گونه که در آینده توضیح خواهیم داد می‌تواند انسان را از گرفتار شدن در ورطه روابط نامشروع حفظ کند)، انسان را در انتخاب همسر آینده خود بی‌اختیار نموده و حق انتخاب را از نظر زیبایی از او سلب کرده؟ حتی اگر گفته شود انسان می‌تواند به واسطه دیدن دیگران مثل مادر و خواهر و سایرین به این نتیجه برسد باید بگوییم با توجه به اختلاف سلاقی این امر در بسیاری موارد به صورت قطعی امکان‌پذیر نیست. چه بسا دختری از نظر مادر یک زیبا چهره باشد، ولی از نظر آن پسر زیبا نباشد و هکذا؛ بنابراین اسلام برای آنکه ازدواج بر اساس آگاهی کامل (البته در حد توان) و از روی یک انتخاب صحیح صورت گیرد و بتواند موجب آرامش روحی و روانی و جسمی و فردی و اجتماعی گردد، به منظور اطلاع از محاسن همسر آینده اجازه داده انسان بتواند به کاندیدای ازدواجش نگاه کند و البته در این خصوص شرایطی را بیان نموده، البته آن نگاه باید بدون قصد لذت و ریه باشد؛ و جالب آن است که اسلام با درکی واقع‌بینانه از احساسات انسانی آن هم کسی که در مقام اختبار و انتخاب به نقطه‌ای می‌خواهد نگاه کند که حکم اولیه، حرمت نگاه به آنها می‌باشد، با توجه به احتمال تحریک جنسی ناظر، اعلام

را بر سر و صورت هر دختری بگشاید. شاید امروز به ذهن بسیاری از خانواده‌ها اعم از متشرع و یا غیرمتشرع خطور نکند که دخترشان بتواند در مقابل پسری که قصد جدی ازدواج با وی را دارد حداقل به صورت نیمه عریان ظاهر شود؛ اما فقه پویای تشیع با درک اساسی از غرایض جنسی انسان چنین اجازه بزرگی را صادر نموده است؛ زیرا امر مهمی در کار است و قرار بر آن می‌باشد که پسر و دختر با یکدیگر ازدواج کنند تا حداقل نصف دین خدا را در مقابل شیطان حفظ کنند. متأسفانه در این زمینه جامعه بدون اطلاع دقیق از مبانی شرع مقدس اسلام دچار افراط و تفریط‌های فراوانی می‌گردد. چه بسیار افرادی که بدون اطلاع از دستورات و مجوزات شرع مقدس اسلام به منظور انتخاب همسر با نگاهی گناه‌آلود در مجامع عمومی یا در خلوت‌تکده‌ها با چشمی ناپاک در حال نگاه به نامحرمان می‌باشند. همان نگاهی که تیری از تیرهای شیطان است و انسان را به فقر جهنم سوق می‌دهد. درحالی‌که اگر از حقیقت احکام عالیه شرع مقدس اسلام آگاه بودند، نگاه خود را برای جلسه انتخاب همسر با رعایت سایر شرایطی که گفته خواهد شد حفظ می‌کردند و هرگز تنها راه انتخاب همسر آینده را چشم‌چرانی قرار نمی‌دادند. همچنین افرادی از روی تعصب و بدون دیدن همسر آینده خود، تن به ازدواج با کسی که او را ندیده‌اند و از زشت و زیبای وی اطلاع ندارند می‌دهند، چه بسیار از افراد متدینی که بدون نگاه به همسر آینده خود با او ازدواج کردند و پس از آنکه با وی محرم شدند دریافتند از نظر شکل و شمایل ظاهری او را نمی‌پسندند و بدون

آنکه از نگاه به وی لذت ببرند و احساس استمتاع جنسی داشته باشند یا تا پایان عمر در آرزوی پری‌چهره‌ای سوختند و ساختند یا سرانجام کار آنان به پایان تلخ طلاق انجامید، به خوبی ملاحظه می‌کنید همان دینی که می‌گوید حق ندارید به نامحرم نگاه کنید و حتی در پاره‌ای موارد برای نگاه کردن به قرص صورت و دست‌ها تا مچ، شرط و شروط می‌گذارد، در امر ازدواج با رعایت شرایطی اجازه می‌دهد مرد نامحرم به کل بدن دختر خانم به جز عورت نگاه کند؛ اگرچه احتیاط مستحب را در ترک این مقدار از نگاه می‌داند و جالب اینجاست که اجازه تکرار نظر را در صورت عدم حصول غرض از نگاه اول که اطلاع از حال دختر می‌باشد را صادر نموده. البته مرحوم امام خمینی (ره) شرط جواز چنین نگاهی را عدم اطلاع قبلی از وضعیت آن دختر می‌داند؛ بنابراین اگر پسری از هر راهی قبلاً از قیافه و محاسن دختری که قصد دارد با او ازدواج کند اطلاع یافته باشد، دیگر حق چنین نگاهی را به او ندارد. همچنین صاحب عروه در خصوص جواز نگاه زن به مرد در امر کسب اطلاع از وضعیت ظاهری وی برای ازدواج آن را دور از ذهن ندانسته است؛ هر چند در پایان احتیاط واجب را در ترک آن می‌داند. آنجا که می‌فرماید: «و بعید نیست برای زن هم جایز باشد نظر کند به مردی که می‌خواهد به او شوهر کند و لکن احتیاط در ترک آن است»^(۱۴) (طباطبائی یزدی، بی‌تا: ج ۲: ۸۰۲).

البته با توجه به آشکار بودن بیشتر اعضاء بدن مرد نسبت به زن و راحت‌تر بودن کسب اطلاع از وضعیت وی و اینکه مرد به طور کل کمتر داخل ستر و پوشش

است و وضعیت سر و صورت و شاکله هیکل او از روی لباس به راحتی قابل رؤیت است، شاید از این لحاظ ایشان در امر نگاه کردن خارج از مجوزات اولیه و فراتر از آن احتیاط نموده و آن را جایز ندانسته است.

گفتار پنجم: نگاه به همسر

از آنجا که یکی از راه‌های ارضاء جنسی انسان از طریق چشم و با نگاه شهوت‌آلود به جنس مخالف تأمین می‌گردد، اسلام نه تنها این خواسته غریزی را سرکوب نکرده، بلکه با مختص دانستن آن در نگاه به همسر، انسان را در این خصوص ترغیب نموده و نگاه به کل بدن او را اعم از ظاهر و باطن جایز ندانسته است. بدیهی است زوجین در سایه چنین نگاه‌هایی نسبت به یکدیگر به آرامش و آسایش جنسی می‌رسند. خصوصاً که سفارش شده خود را برای یکدیگر آرایش نمایند تا آنجا که مرد احساس کند زیباترین زن دنیا نصیب او شده وزن احساس کند بهترین مرد دنیا را تصاحب نموده است؛ و برعکس اگر این نگاه خارج از حریم زن و شوهر گسترش پیدا کند حس تنوع‌طلبی انسان تحریک شده، او را نسبت به همسر خود بی‌رغبت و نسبت به دیگران حریص می‌کند. فلذا اسحاق ابن عمار از امام صادق علیه‌السلام در پاسخ به سؤالی در خصوص حکم نگاه مرد به همسرش درحالی‌که عریان است چنین نقل می‌کند: «اشکالی ندارد و آیا لذتی جز این وجود دارد»^(۱۵) (کلینی، ۱۳۶۵، ج ۵: ۴۹۷).

همچنین در وسائل الشیعه به نقل از امام صادق علیه‌السلام چنین آمده: «اشکالی ندارد که مرد به همسرش درحالی‌که عریان است نگاه کند»^(۱۶) (حر عاملی، پیشین، ج ۲۰: ۱۲۲).

برآمد

در اسلام اصل بر پیشگیری از وقوع جرایم جنسی می‌باشد و می‌کوشد از هر طریق ممکن مانع آلوده شدن افراد به آن گردد. یکی از راه‌های اساسی برای پرهیز از واقع شدن در مفاسد اخلاقی از نظر اسلام حفظ نگاه از نامحرم و صحنه‌های محرک جنسی می‌باشد و هر چه این امر بیشتر رعایت شود جرایم جنسی بیشتر کاهش می‌یابد. از این رو یکی از راه‌های پیشگیری از وقوع جرایم جنسی از نظر قرآن کریم حفظ نگاه از نامحرم می‌باشد. در دین مبین اسلام حرمت نگاه به نامحرم برای زن و مرد یکسان است و غیر از همسر نگاه از روی شهوت و با قصد لذت نسبت به هر کس اعم از محارم و غیر محارم حتی اگر مماثل باشد؛ حرام است. لازم به ذکر است در مقام اطلاع از وضعیت همسر آینده می‌توان با رعایت شرایطی قبل از محرم شدن به او نگاه کرد؛ بنابراین مهم‌ترین شاخصه در پیشگیری اجتماعی از وقوع جرایم جنسی حفظ نگاه گناه‌آلود می‌باشد.

پی‌نوشت‌ها

- ۱- «فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَأً وَآتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِّنْهُنَّ سِكِّينًا وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا هَذَا بَشَرًا إِنْ هَذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ».
- ۲- «یا بن جندب ان عیسی بن مریم علیهما السلام قال لاصحابه...ایاکم والنظره فانها تزرع فی القلب الشهوة وكفی بها لاصحابها فتنه».
- ۳- «ایاکم و فضول النظر فانه یبذره الهوی ویولد الغفله».
- ۴- «و حرم النظر الی شعور النساء المحجوبات بالازواج والی غیرهن من النساء لما فیه من تهییج الرجال و ما یدعو التهیج الی الفساد و الدخول فیما لا یحل و لا یجمل».
- ۵- «وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُّوحِي».
- ۶- «إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ وَ يُحِبُّ الْجَمَالَ».
- ۷- «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ».
- ۸- «و لا ی نظر الرجل الی امراه الاجنبیه و هی غیر المحرم و الزوجه و الامه الا مره واحده من غیر معاوده فی الوقت الواحد عرفاً الا لضروره کالمعامله و الشهاده علیها اذا ادعی الیها او لتحقيق الوطء فی الزنا و ان لم یدع و العلاج من الطبیب و شبهه و کذا یحرم علی المراه ان تنظر الی الاجنبی».
- ۹- «لا اشکال فی عدم جواز نظر الرجل الی ما عدا الوجه و الکفین من المراه الاجنبیه من شعرها و سائر جسدھا سواء کان فیه تلذذ و ریه ام لا و کذا الوجه و الکفان اذا کان بتلذذ و ریه و اما بدونھا ففیه قولان بل اقوال: الجواز مطلقا و عدمه مطلقا و التفصیل بین نظرھ واحدہ فالاول و تکرار النظر فالثانی واحوط الاقوال اوسطھا».
- ۱۰- «لا یجوز للمراه النظر الی الاجنبی کالعکس، والاقرب استثناء الوجه و الکفین».
- ۱۱- «یجوز للرجل ان ی نظر الی جسد محارمه ما عدا العوره اذا لم یکن مع تلذذ و ریهه والمراد بالمحارم من یحرم علیه نکاحهن من جهة النسب الرضاع اوالمصاهره وکذا یجوز لهن النظر الی ما عدی العوره من جسده بدون تلذذ و ریهه».
- ۱۲- «إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى كَتَبَ عَلَى ابْنِ آدَمَ حُظْلَهُ مِنَ الزَّانِ أَنْ يَدْرَكَ ذَلِكَ لَا مَحَالَةَ، فَرَأَى الْعَيْنَ النَّظَرَ».
- ۱۳- «یجوز لمن یرید تزویج امرأه ان ی نظر الیها بشرط ان لا یكون بقصد التلذذ و ان علم انه یحصل بسبب النظر قهرا و بشرط ان یحمل حصول زیاده بصیره بها و بشرط ان یجوز تزویجھا فعلا، لا مثل ذات البعل و العده و بشرط ان یحتمل حصول التوافق علی التزویج دون من علم انها ترد خطبتها و الاحوط الاقتصار علی وجهها و کفیها و شعرها و محاسنها وان کان الاقوی جواز التعدی الی المعاصم بل سائر الجسدھا عدا العوره و الاحوط ان یكون من وراء الثوب الرقیق کما ان الاحوط لو لم یکن الاقوی الاقتصار علی ما اذا کان قاصدا لتزویج المنظوره بالخصوص

- ۱۴- «و لا یبعد جواز نظر المرأة ایضا الی الرجل الذی یرید تزویجھا ولكن لا یترک الاحتیاط بالترک».
 - ۱۵- «قال لا بأس بذلك و هل اللذہ الا ذلک».
 - ۱۶- «لا بأس ان ی نظر الرجل الی امراته و هی عریانه».
 - ۱۷- «یجوز لكل من الزوج و الزوجه النظر الی جسد الآخر حتی العوره مع التلذذ و بدونہ بل یجوز لكل منهما مس الآخر بكل عضو منه کل من الآخر مع التلذذ و بدونہ».
- فهرست منابع**
- ۱- قرآن کریم
 - ۲- ارونسون، الیوت، روانشناسی اجتماعی، مترجم حسین شکرشکن، تهران، انتشارات رشد، چاپ اول، ویراست ۸، ۱۳۸۶
 - ۳- بند ریگی، محمد، **منجد الطلاب (فرهنگ لغت)**، تهران، انتشارات اسلامی، چاپ یازدهم، ۱۳۷۴
 - ۴- بنی‌هاشمی خمینی، سید محمدحسن، **توضیح المسائل مراجع عظام**، قم، دفتر انتشارات اسلامی، چاپ نهم، ۱۳۸۳
 - ۵- حرانی، ابو محمد حسن بن علی بن حسین بن شعبه، **تحف العقول**، ترجمه صادق حسن زاده، انتشارات آل علی، چاپ هفتم، ۱۳۸۶
 - ۶- طباطبائی یزدی، سید محمدکاظم، **عروه الوثقی**، المکتبه العلمیه الاسلامیه، تهران، بی‌تا
 - ۷- عاملی، زین‌الدین بن علی ابن احمد، **شرح لمعه**، تهران، مجد، چاپ ششم، ۱۳۸۸
 - ۸- عاملی، زین‌الدین بن علی بن احمد، **مسالك الافهام الی تنقیح شرایع الاسلام**، قم، موسسه المعارف الاسلامیه، چاپ اول، ۱۴۱۳
 - ۹- عاملی، شیخ حر، **وسائل الشیعه**، قم، موسسه آل البيت (ع)، ۱۴۰۹
 - ۱۰- کلینی، محمدبن یعقوب، **الکافی**، تهران، دارالکتب الاسلامیه، چاپ چهارم، ۱۳۶۵
 - ۱۱- مجلسی، محمد باقر، **بحار الانوار**، بیروت، موسسه الوفا، ۱۴۰۴
 - ۱۲- مطهری، مرتضی، **مسئله حجاب**، تهران، صدرا، چاپ نود و پنجم، ۱۳۹۰
 - ۱۳- مظاهری، علی‌اکبر (ترجمه)، **نهج الفصاحه**، قم، نشر قدسیان، چاپ سوم، ۱۳۸۹
 - ۱۴- مکارم شیرازی و غیره، ناصر، **تفسیر نمونه**، تهران دارالکتب الاسلامیه، چاپ یازدهم، ۱۳۷۱
 - ۱۵- موسوی خمینی، روح الله، **تحریر الوسیله**، قم، موسسه مطبوعات دارالعلم، چاپ دوم، بی‌تا